

Borivoj Ladišič

Človeške ribice pri Vavti vasi

O najdbi človeških ribic v bližini Vavte vasi smo lahko oktobra 2010 prebrali v časopisih ter na različnih spletnih straneh. Najditelja, domačina Toni in Albin Kregar, sta naredila tudi nekaj fotografij, ki so bile objavljene v medijih. Gre za razmeroma redek primer, ko se človeške ribice lahko opazuje v kraškem ponoru, kjer se ponoči občasno lahko prehranjujejo. Najdišče Karlovec, ponor presihajočega potoka Globočec, so javnosti predstavili šele po fizičnem zavarovanju dostopa do sifonskega okna. Lokacija je bila jamarjem sicer znana že od leta 1846, ko je Henrik Freyer, kustos Deželnega muzeja v Ljubljani, objavil poročilo o najdbah človeških ribic na Kranjskem. Poleg Karlovca je navedel še nekaj sosednjih lokacij, med njimi Jožetova in Petanjska jama.

Globočec izvira v visokovodnem Bruhalniku v Karlovcah (kat. št. 10773), ki leži malo za robom gozda, ob cesti iz Vavte vasi proti Drganjim selom. Udorna vrtača je globoka 8 m, njeno pobočje je zemljeno, na dnu pa so razgaljeni skladi kamnine, med katerimi zija večja odprtina. Na dnu je podorno kamenje, ki je zasulo nadaljevanje jame. Visoke vode, ki zapolnijo vrtačo, pritečejo med kamni ter se prelijejo čez rob,

Na dnu vrtače je v skalnatem dnu vhod v bruhalnik. Foto BORIVOJ LADIŠIČ

nato odtekajo po lepo izoblikovani strugi, ki ji lahko sledimo dobrih 200 m. Naprej teče voda po dnu suhe doline ter še 400 m po travniku, kjer se zaključi v delno skalnatem jarku s končnim požiralnikom Karlovec (kat. št. 10334). To je 5 m dolga in dober meter globoka skalna votlina z manjšim sifonskim oknom. Dno jezercica se lijakasto oži. S kolom sem ugotavljal globino vode. V dnu je v globini enega metra kakih 30 cm široka odprtina, kjer kol ni dosegel dna. Tu je torej odtočno sifonsko okno, ki pa je za potapljača preozko. Dostop do jezercica preprečuje zaklenjena kovinska rešetka. Visoke vode ponorno kotanjo zaplavijo več metrov visoko. Rešetka zaustavi veliko vej in plavja, ki na debelo prekrivajo tudi ponor. Ko voda v jezeru upade, se odpre vhod v dotočni rov, v katerem so opazili človeške ribice.

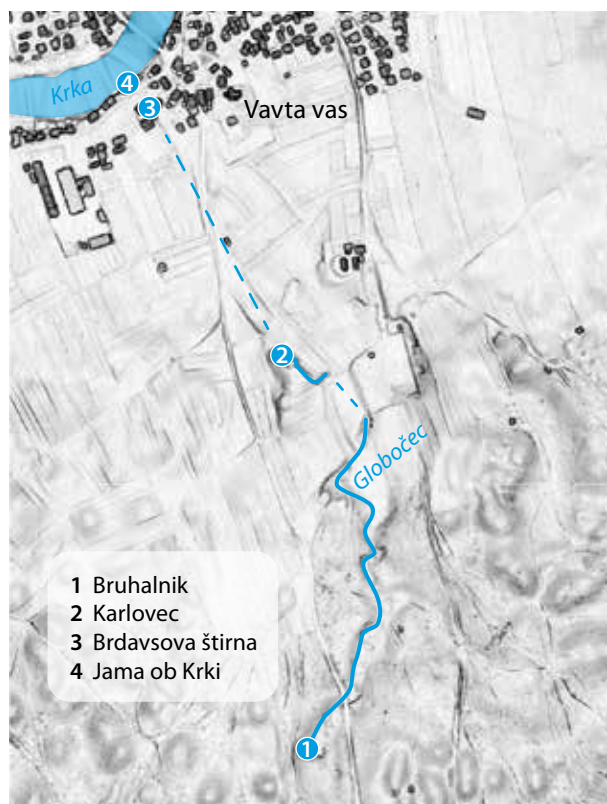
Vodni tok je najverjetneje podzemsko povezan z bližnjo Brdavsovo štirno v Vavti vasi (kat. št. 14210), oddaljeno okoli 450 m. Ta se odpira v gospodarskemu poslojpu Brdavsove domačije okoli 70 m od Krke. Lastnik Jože Brdavs je leta 1940 pri gradnji novega skednja na dvorišču odkril jamo, zalito z vodo. Nad jamo je namestil ročno črpalko in z njo takoj prve dni iz globine potegnil več človeških ribic. Današnji videz štirne je v obliki betonskega jaška, voda je običajno 4 m pod robom jaška. Namesto prvotne ročne črpalke je sedaj montirana novejša črpalka, vodo pa uporabljajo za zalivanje in podobno. Voda iz štirne podzemsko odteka v Jamo ob Krki (kat. št. 12447).

Ker nisem imel dostopa do štirne, sem prosil Cirila Mlinarja – Cica, ki se je vanjo potopil, za morebitno beležko in načrt. Izkazalo se je, da so se zapiski in načrti izgubili, a se je Cic kljub temu spomnil: »18. avgusta 1993 sva obiskala Vavto vas skupaj s pokojnim Markom Aljančičem, raziskovalcem človeške ribice. Potop, tako v Jamo ob Krki pri mostu, kot v Brdavsovo štirno, sem podrobno zapisal in tudi naredil

Vhod v votlino je zaščiten s kovinsko rešetko proti plavju ter zaklenjen. FOTO BORIVOJ LADIŠIČ

skico obeh jam. Marko je verjetno tudi fotografiral. Original zapisnika sem takrat izročil Marku Aljančiču, ki je bil pobudnik akcije, zato jo lahko opišem le po spominu. Najprej sem se potopil v izvir pri mostu. Zlezal sem v skalno razpoko, mislim, da je bila v začetku široka 0,6 m, nato pa vse ožja. Uspelo se mi je zbasati nekaj metrov daleč, kjer sem se dokončno zagozdil. Na skrajnem koncu razpoke sem videl dva močerila in jamske kozice. Z novo odkritim nahajališčem človeške ribice je bil potop uspešen. Za vrnitev iz razpoke sem potreboval kar nekaj časa zelo potrpežljivega zvijanja. Ko sem pogledal v potapljaško knjižico, sem bil sam presenečen, saj je potop v to mišnico trajal kar 50 minut. Zatem sva odšla do Brdavsove štirne, ki jo je lastnik odkril, da sem lahko zlezal vanjo. Po nekaj metrih spusta po obzidanem jašku, sem pristal v manjšem jezercu naravne votline. Spomnim se, da je bilo jezerce pod vodo razdeljeno z majhnim naravnim mostom.

Obravnavano območje na lidarju. PRIKAZ MARKO PRŠINA

Pogled v štirno na dvorišču Brdavsove domačije. FOTO ANDREJ HUDOKLIN

Pod spodmolom je vstop v potopljeni rov Jame ob Krki. FOTO BORIVOJ LADIŠIČ

Pod njim je tekel zalit jamski rov v dve smeri, pritočni in odtočni v smeri razpoke – Jame ob Krki, kjer sem se potapljal pred tem. Plaval sem v odtočni smeri, ne prav daleč, morda 20 m in videl več človeških ribic in jamskega ježka. Po odkritju proteusov sem se vrnil, saj je bila potrditev nahajališča proteusov s tem opravljena.«

Velikokrat sem se peljal po mostu čez Krko iz Straže proti Vavti vasi in opazoval širok spodmol z jamo pod navpično skalno steno v desnem bregu reke. Končno sem se odločil, da jamo pregledam, a sem za dostop rabil čoln. V hiši nad jamo sem si ga sposodil od prijaznega domačina Dejana Vovka, s katerim sem priveslal do jame ter jo izmeril. Spodmol je dolg slabih 15 m, širok pa 3 m. V jugozahodnem kotu spodmola v smeri 208 ° se odpira rov z vodo, sprva širok 2 m in visok dober meter. Dolg je 7 m, postopno se oži in niža, na koncu je potopljen sifonski rov, v katerega se je takrat potopil Ciril Mlinar.

LITERATURA

- ALJANČIČ, M., BULOG, B., KRANJC, A., JOSIPOVIČ, D., SKET, B., SKOBERNE, P., 1993. *Proteus, skrivnostni vladar kraške teme*. Vitrum, Ljubljana, 75 str.
- HUDOKLIN, A., ALJANČIČ, G., 2017. Pregled razširjenosti človeške ribice ter njenega odkrivanja na nizkem dolenjskem krasu. *Dolenjski kras* 7: 212–227.
- SKET, B. 1997: *Distribution of Proteus (Amphibia: Urodela: Proteidae) and its possible explanation*, Journal of Biogeography 24: 263–280.